

УДК: 94(477).339

Болгов В. Є., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

ЕТАПИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

В статті розкрито важливість дослідження сучасних процесів глобалізації. Висвітлені переваги Європейського вибору нашої держави в світових інтеграційних процесах з точки зору економічного, політичного та культурного розвитку. Досліджено останні публікації з вказаної проблеми, на основі чого визначено етапи євроінтеграції України та розкрито їх зміст. Виявлено слабкі, сильні боки, загрози та можливості, що з'являються перед вітчизняними промисловими підприємствами експортерами, через інтеграцію України до ЄС за допомогою SWOT-аналізу. Проаналізовано результати зовнішньоекономічної діяльності вітчизняної економіки за останні роки та її тенденції. Зроблено висновки з викладеного матеріалу, які стали підґрунтям для розробки пропозицій, щодо посилення позитивного економічного ефекту євроінтеграційного шляху України.

Ключові слова: глобалізація, євроінтеграція, етапи, аналіз, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, економічний розвиток.

Болгов В. Е., кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики предприятия, Донецкий национальный университет имени Васыля Стуса, г. Винница, Украина

ЭТАПЫ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ И ЕЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

В статье раскрыто важность исследования современных процессов глобализации. Освещены преимущества европейского выбора нашего государства в мировых интеграционных процессах с точки зрения экономического, политического и культурного развития. Исследована последние публикации по указанной проблемы, на основе чего определены этапы евроинтеграции Украины и раскрыто их содержание. Выявлено слабые, сильные стороны, угрозы и возможности, которые появляются перед отечественными промышленными предприятиями экспортерами, через интеграцию Украины в ЕС, с помощью SWOT-анализа. Проанализированы результаты внешнеэкономической деятельности отечественной экономики за последние годы и ее тенденции. Сделаны выводы из изложенного материала, которые стали основой для разработки предложений относительно усиления положительного экономического эффекта евроинтеграционного пути Украины.

Ключевые слова: глобализация, евроинтеграция, этапы, анализ, экспорт, импорт, внешнеэкономическая деятельность, экономическое развитие.

Bolgov Vladyslav, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics, Donetsk National University named after Vasyl Stus, Vinnitsa, Ukraine

STAGES OF UKRAINE'S EURO INTEGRATION AND ITS CONSEQUENCES

Introduction. Ukraine faces the task of becoming a full-fledged subject of world economic processes, relying on the principles of international law and preserving its interests and its own

identity. European integration is an important civilization choice that will shape the direction of political, economic and cultural development of our state, increase its weight as a subject of geopolitical relations for a long time.

Purpose. The purpose of the publication is to study the state of European integration processes in Ukraine, their impact and the development of Ukraine's strategic priorities in the context of global geopolitical transformations.

Results. European integration has a significantly greater positive impact on the economic and civilization development of Ukraine than the disadvantages it has.

Conclusions. The most important task of economic development for the next years for our country should be considered a decisive complex structural transformation of the economy in order to increase the proportion of high-technology, innovation sector

Keywords: globalization, eurointegration, stages, analysis, export, import, foreign economic activity, economic development.

JEL Classification: F 02; F 15; F 17

Постановка проблеми. Для сучасного світового господарства є притаманними тенденції до поглиблення інтеграційних процесів, наслідком яких стала міждержавна кооперація з широким взаємопроникненням економік різних країн. Це явище ми звикли називати «глобалізацією». Якою б великою за географічним значенням не була держава, вона не може бути самодостатньою та не в стані забезпечити високий рівень власного розвитку, якщо не знаходиться в тренді загальних тенденцій світових господарських відносин. Цей факт дозволяє стверджувати, що Україна, не може дозволити собі оставатись за межами сучасних глобалізаційних процесів і має чітко визначитись зі стратегією та концептуальними засадами власного розвитку і геополітичного місця у світових відносинах. Україна, як держава, повинна закріпити власну суб'єктність спираючись на принципи міжнародного права задля відстоювання свої інтереси та самоідентичності. Як результат, наша держава зможе втілити стратегію національного розвитку використовуючи рівноправні стосунки на взаємовигідних засадах з іншими країнами, що стає актуальним для вітчизняної економіки в поточних умовах.

Обрання європейського напрямку інтеграційних відносин є виправданим через культурну, ментальну та географічну близькість України до цього об'єднання.

Крім того, євроінтеграція є важливим цивілізаційним вибором, що буде формувати напрям політичного, економічного та культурного розвитку нашої держави, посилить її вагу, як суб'єкта геополітичних відносин на довгу перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблем, які розглядаються. Геополітичним відносинам та її трансформаційним особливостям у світовій економіці приділяється неабияка увага. Цим питанням присвячені публікації видатних закордонних вчених, таких як: Дж. Стігліца і П. Кругмана, а також М. Алле, У. Бека, Л. Клейна, М. Пареті, М. Портера, Дж. Сореса та ін. Останнім часом цю проблему активно досліджують і вітчизняні науковці, зокрема О. Білорус, А. Гальчинський, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, Т. Мельник, Ю. Пахомов, А. Поручник, С. Соколенко, А. Філіпенко та ін.

У роботах науковців розглянуто загальнотеоретичні та методологічні проблеми глобалізації, трансформації суспільства та їхнього впливу на сучасні загальносвітові процеси, крім того саме дослідження євроінтеграції та її наслідків отримали великий імпульс за останні п'ять років. Однак питання щодо впливу глобальних трансформаційних процесів на економіку окремих країн, на пошук свого місця у системі світового господарства, цивілізаційну сутність інтеграційного вибору

та розробки геополітичних цілей на шляху економічного розвитку вивчені недостатньо.

Мета статті. Метою публікації є дослідження стану євроінтеграційних процесів України, їх вплив та розробки стратегічних пріоритетів України в контексті глобальних геополітичних перетворень.

Основні результати дослідження. Міжнародна кооперація та поділ праці залишаються головними інструментами що визначають напрям розвитку та тенденції в глобальній економіці. Саме через це Україна для створення міцного підґрунтя розвитку власної економіки та підтримки вітчизняних товаровиробників має відстоювати свої позиції на ключових світових ринках як відповідального, інноваційного та наукоємного гравця.

Одразу після набуття Україною власної незалежності почали розвиватися її стосунки з Європейським Союзом. Ініціатором яких став ЄС із закликком до України підтримувати відкритий діалог та економічні і політичні стосунки з усіма членами Союзу.

Прийняті Верховною Радою України «Основні напрямки зовнішньої політики України», від 2 липня 1993 р., вперше висвітлили офіційну позицію нашої держави до Європейського Союзу [1]. Таким чином, ця дата може вважатися відправною точкою євроінтеграційних прагнень України, починаючи з цієї дати наша держава робить певні кроки, що мають на меті входження до складу ЄС, хоча не завжди послідовно, та з різною інтенсивністю, через що цей процес розтягнувся до сьогодні.

Позитивні наслідки для України від набуття членства в Євросоюзі наступні: це, по перше, економічні стимули – стабілізація макроекономічних показників, надходження додаткових іноземних капіталовкладень, виділення сільгоспвиробникам дотацій та субсидій та інше; по друге – військова безпека, статус члена ЄС, надає гарантії Спільної європейської політики безпеки та оборони (СЄПБО), яка захищає державну

незалежність та територіальну цілісність кожної країни Союзу [2].

Етапи, що пройдені Україною на шляху до євроінтеграції, на сьогоднішній день можна зобразити наступним чином (рис. 1):

– I етап. Його можна назвати етапом ознайомлення, він розпочинається зі здобуття Україною незалежності, ЄС визнав демократичність українського референдуму та самостійність нашої держави. В 1992 році було проведено першу офіційну зустріч Голови комісії Європейських Співтовариств Ж. Делора з Президентом України Л. Кравчуком [2];

– II етап. Характеризується стрімким зближенням ЄС і України. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною, що була підписана у Люксембурзі 14 червня 1994 року, відкрила новий етап у відносинах нашої держави та ЄС. Проте, складність полягала в тому, що Угода набула чинності лише в 1998 році, після першого саміту Україна-ЄС, а термін її дії закінчився в 2008 році. Спільна Стратегія Європейського Союзу що до України (ССУ) була ухвалена в грудні 1999 року Європейською Радою. У вересні наступного року Президентом України Л. М. Кучмою затверджено програму інтеграції України до ЄС. У липні 2002 році Україна отримала «спеціальний статус сусіда ЄС». В 2003 році Л. М. Кучма визначив стратегічною ціллю підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а з 2004 року наша держава перейшла до стадії виконання плану «Шляхом європейської інтеграції», що був розрахований до 2015 року, та мав призвести до вступу до складу ЄС. 2007 рік ознаменувався розгортанням переговорів між Євросоюзом та Україною з приводу нового базового договору «Угода про асоціацію України та Європейського Союзу», логічним продовженням цього стає в 2008 році спільна розробка угоди про поглиблену та всебічну зону вільної торгівлі (DCFTA).

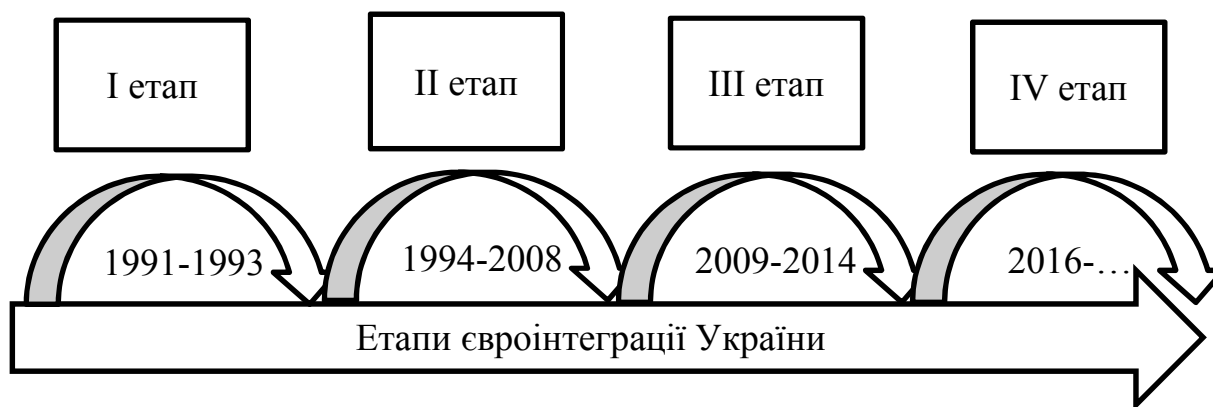

Рисунок 1 – Етапи євроінтеграції України

Джерело: [2]

III етап. З травня 2009 року Україна та ще 5 країн стають учасниками нової спеціальної програми ЄС «Східне партнерство», крім того, в тому ж році набув чинності Порядок денний асоціації (ПДА), що мав стати практичним інструментом підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до моменту набуття нею чинності. З лютого 2011 року Україна стає постійним та повноважним членом Європейського енергетичного суспільства.

Українське суспільство поклало великі надії на підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС у листопаді 2013 року, на Вільнюському саміті, однак вище керівництво нашої держави, на чолі з бувшим президентом України В. Ф. Януковичем змінило напрям економічного та політичного напрямку інтеграційного руху країни на протилежний, і 21 листопада 2013 року очільник Кабміну України заявив про призупинення процесу підготовки до підписання угоди з Європейським Союзом. Наслідком такого рішення стали загальнодержавні протести, що переросли в Революцію Гідності та призвели до зміни політичного керівництва [3]. Нарешті, 21 березня 2014 року, була підписана політична частина Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а економічна частина угоди була підписана новообраним Президентом України П. О. Порошенком та Президентом

Європейської Ради Германом ван Ромпеем у Брюсселі 27 червня 2014 року.

Цей договір мав пройти ратифікацію всіма країнами-членами Євросоюзу до кінця 2015 року. Однак Європейська Рада схвалила тимчасове застосування певних частин Угоди, що почнуть діяти ще до повної ратифікації документу всіма членами ЄС.

IV етап. Характеризує сучасний стан розвитку євроінтеграційних прагнень України та механізми її реалізації. Так, протягом 2015 року було ратифіковано Угоди всіма членами Європейського Союзу. З 1 січня 2016 року набули чинності та вступили в дію всі статті та частини Угоди про асоціацію. Однак асоціація не є самоціллю для України, а виступає в якості інструмента євроінтеграції і має привести до набуття Україною повноправного членства в ЄС до 2025 року. Одним з головних кроків до цього стало підписання угоди про безвізовий режим між ЄС та Україною 17.05.2017 р., яка набула чинності через 20 діб, тобто 11.06.2017 р. Крім того, 29 червня головами урядів країн Євросоюзу було погоджено розширення експортних квот для українських товарів.

Можна сказати, що короткострокове відвернення від напрямку євроінтеграційного шляху призвело до втрати 10 років розвитку та відставання в порівнянні з планом 2004 року.

Дотримання та урахування загальносвітових законів економічного

розвитку, що розроблені на базі досвіду високорозвинених країн світу, в умовах сучасної глобалізації зі збереженням вітчизняного досвіду та надбань стане базисом досягнення значних успіхів на шляху реформування і удосконалення економіки України та загальносупільних перетворень. Сучасний стан економічної глобалізації має специфічний характер, що визначає значне взаємопроникнення національної та міжнародної економіки, вагома роль у формуванні цих взаємозв'язків належить підприємству як на макро-, так і на мікрорівні.

Адаптація українських виробників до умов, стандартів і вимог європейських ринків набуває нині великого значення, а тому захист економічних інтересів українських експортерів є важливим завданням для вітчизняного уряду та влади загалом. Дослідження та впровадження законодавства і практики ЄС щодо лібералізації та протекціонізму у сфері зовнішньої торгівлі є дуже актуальним, оскільки інтеграція нашої держави до європейського економічного простору дедалі більше має набувати рис загальнодержавного процесу реформування економіки на засадах Європейського Союзу [2].

В межах реалізації вищевказаного напрямку розвитку української економіки, в першу чергу, необхідно забезпечити державну підтримку вітчизняного експортоорієнтованого підприємства. Головні прийоми щодо підтримки національних експортерів, які застосовуються світовими економічними лідерами, можна впроваджувати у вітчизняній практиці з адаптацією до вітчизняних реалій та специфіки. Так, наочним прикладом можна вважати досвід таких країн та їх заходи, які необхідно перейняти: спільне страхування експортних кредитів державою і страховими компаніями застосовується у Франції; Італійська Федерація експортних консорціумів «Федерекспорт», що захищає та просуває інституціональні позиції національного експорту, діє в Італії; «Експортний інститут» і інститут

«Експортпромоутерів» діють з метою виховання та підготовки висококваліфікованих фахівців в галузі зовнішньоекономічних відносин, створенні відповідно в Фінляндії та Великобританії; Німеччина розробила та постійно вдосконалює систему інформаційного забезпечення національних експортерів; Японія надає податкові пільги з метою розвитку НДДКР і експорту наукомісткої продукції; система стимулів та морального заохочення експортерів запроваджена та ефективно діє в США. [2]

Вплив інтеграції України до ЄС на експортну діяльність вітчизняних промислових підприємств можна провести через розробку SWOT-аналізу, результати якого наведені в табл. 1, який дозволяє виявити слабкі та сильні позиції вітчизняних експортерів внаслідок євроінтеграційних процесів та активного взаємопроникнення економік вказаних суб'єктів.

Таким чином, можна стверджувати, що до основних позитивних наслідків євроінтеграції на розвиток експорту вітчизняних промислових підприємств належать:

- створення компаній з європейським капіталом;
- проведення демонополізації вітчизняних ринків та галузей;
- лібералізація торговельно-політичного режиму щодо товарних ринків та ринків послуг, капіталів, а також фондових ринків, що значно знижує рівень митних тарифів та скасовує багато обмежень. Так, в Європейському Союзі 99% підприємств складають малі та середні підприємства, що створює середній клас, на якому тримається економіка розвинених країн, в Україні говорять про цифру в 60% [3];
- усунення перешкод для вітчизняних підприємств із залучення дешевих фінансових ресурсів;
- відкриття значних ринків для вітчизняних експортерів. Так, зараз 83,1% продукції ввозитиметься до ЄС з України без мита, при цьому на імпорт європейських

товарів мита будуть знижуватися поступово [4];

- посилення впливу зовнішніх глобальних факторів на розвиток економіки України, внутрішні національні фактори переходять на другий план. Підприємства все більше набувають статусу багатонаціональних; стають більш доступними новітні технології та ноу-хау, зростає вартість знань та інформатизації, які дозволяють збільшити продуктивність праці знизити собівартість виробництва, що

дозволяє залучити додаткові капітальні вкладення;

– експортна орієнтація видів економічної діяльності національної економіки, що сприяє спеціалізації країни у глобальному господарстві. Головними провідниками інтеграції держави повинні стати підприємства, це відповідає принципам подолання глобальної економічної нерівності – одного з найголовніших напрямів розвитку світового співробітництва.

Таблиця 1 **SWOT-аналіз експортної діяльності вітчизняних промислових підприємств внаслідок інтеграції України до ЄС**

Сила	Слабкість
<p><i>1. Державні реформи</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – зменшення адміністративних витрат на роботу митниці; – зростання експорту продукції до ЄС і третіх країн; – подолання корупції в контролюючих органах та органах влади. <p><i>2. Економічні вигоди</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – стабілізація макро показників; – поживавлення притоку капіталу до вітчизняної економіки; – сільгоспвиробники отримують дотації; – вартісне перевищення експорту над імпортом; <ul style="list-style-type: none"> – узгодження митних тарифів; – квотування імпорту; – антидемпінгова політика; – протекціонізм і контроль експорту; – здешевлення української продукції на європейських ринках; – зростання якості української продукції; – заощадження коштів і часу на експортні операції; – здешевлення інвестиційних ресурсів та інноваційних технологій; 	<p><i>1. Політичні ризики</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – обмеження економічного суверенітету держави; <ul style="list-style-type: none"> – невизначеність стратегій розвитку ЄС; – вихід з СНД, що охолодить відносини з цими країнами; – ризик зменшення надходжень митних платежів до бюджету. <p><i>2. Економічні ризики</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – деякі види економічної діяльності втрачають ринкові позиції; – проблематичність процесу впровадження європейських цін; – кількісні обмеження виробництва деяких товарів; – впровадження віз для країн сусідів не членів ЄС; – необхідність пристосуватися до нових стандартів продукції, впровадження дорогих систем контролю якості; – додаткові витрати на підвищення якості продукції; <ul style="list-style-type: none"> – витрати на сертифікацію і стандартизацію продукції; – зростання конкуренції.
Можливості	Загрози
<p><i>1. Політичні перспективи</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – стабілізація політичного процесу в країні; – підвищення політичного статусу та ваги України, як гравця на міжнародній арені. <p><i>2. Економічні перспективи</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – створення умов для розвитку малих та середніх підприємств; – встановлення європейської нормативної бази у виробництві; <ul style="list-style-type: none"> – формування середнього класу; – вдосконалення медицини, освіти, науки, системи соціального захисту 	<p><i>Економічні загрози</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ймовірність перенесення в Україну виробництв з високим рівнем забруднення оточуючого середовища; – спеціалізація України як експортера дешевих робочих кадрів; – обмеження експорту Українських товарів на традиційні ринки країн СНД; – зростання темпів відтоку високо-кваліфікованих кадрів.

Джерело: [10]

До основних негативних наслідків євроінтеграції на розвиток експорту вітчизняних промислових підприємств можна віднести насамперед складність переорієнтації великих підприємств України з промислових товарів, які споживаються в Україні, до товарів, які споживаються в ЄС. Так, серед промислових товарів, що виробляються вітчизняними товаровиробниками, можемо назвати конкурентоспроможними не більше 5% [5], тому євроінтеграція може збільшити кількість збиткових промислових підприємств.

Слід зазначити, що існують певні ризики для вітчизняного експорту від впровадження технічних регламентів ЄС.

За підсумками 2016 р. на країни ЄС припадало 41,4 % експорту України, в той час, як в 2013 році частка ЄС у загальному експорті країни ледве доходила до 25%. Загальна вартість експорту України скоротилася в 2016 році в два рази в порівнянні з докризовим 2013 роком – з 63,36 млрд до 36,31 млрд доларів [6].

Однією з проблем для України є те, що 65% експорту припадає на продукцію з низьким рівнем доданої вартості. Такі товари схильні до великих ризиків на тлі змін кон'юнктури на світових ринках. Будь-яке уповільнення зростання світової економіки призводить до того, що страждають в першу чергу країни з сировинною економікою – так трапилося і з Україною [6].

По даним Державної служби статистики у 2016 році позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу становило 337,3 млн доларів. Згідно з даними, обсяг експорту товарів та послуг України у 2016 році становив 44,885 млрд доларів, імпорту – 44,548 млрд доларів [7].

Позитивне сальдо торговельного балансу у 2016 році в порівнянні з 2015 роком зменшилося майже на 3,5 млрд доларів США

через скорочення експорту на 4,1 % та зростання імпорту на 3,7 %. Головними джерелами імпорту товарів стали Росія, Китай та Німеччина (13, 12 та 11 відсотків імпорту відповідно) [8].

Причинами погіршення ситуації є квалітет економічних реформ на тлі стрімкого знецінення вітчизняної валюти, та повільність з визначенням стратегії державного та геополітичного пріоритетів розвитку.

Практика технічного регулювання, що діє в ЄС, створює певні технічні перешкоди в експорті промислових товарів з України на ринок Європейських країн.

Висновки. Виходячи з вищевказаного, можна стверджувати, що євроінтеграція несе значно більший позитивний вплив на економічно-цивілізаційний розвиток України, ніж ті мінуси, які вона має. Однак, для того, щоб скористатися позитивними моментами обраного напряму інтеграції в повній мірі, вітчизняна економіка повинна відповідати тенденціям сучасному розвитку світових лідерів. Тому найважливішим завданням економічного розвитку на найближчі роки для нашої країни слід вважати рішучу комплексну структурну трансформацію економіки з метою підвищення питомої ваги високо-технологічного, інноваційного сектору. Забезпечення сталого і довготривалого економічного розвитку, що вимагає сформувати сектор інноваційних технологій. Крім того, цілі економічного розвитку України на сучасному етапі вимагають обов'язкового державного втручання в забезпечення домінування промислового, наукоємного, а не сировинного і продовольчого сектору. Розробка пріоритетів державної політики, геополітичних цінностей та інтересів дозволить підвищити ефективність використання власних ресурсів для забезпечення економічного розвитку.

Література:

1. Ващук Т. Р. Фінансування малого та середнього бізнесу в системі глобального підприємництва : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 21 с.

2. Кендюхов О. В. Можливості та напрями розвитку експортної діяльності підприємств в умовах інтеграції України в європейський економічний простір [Електронний ресурс] / О. В. Кендюхов, В. П. Залізнюк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2015. – № 2. – С. 91–96.
3. Висновки Європейської Ради по Україні (21/03/2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/dpUDTP>
4. Мехеда Н. Г. Фінансова складова економічної безпеки [Електронний ресурс] / Н. Г. Мехеда, С. Вовк // Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Режим доступу: <https://goo.gl/vofJKG>
5. Флісак К. А. Регулятивні та стимулюючі засоби реалізації інтеграційних прагнень України у сфері зовнішньої торгівлі / К. А. Флісак // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 5–6. – С. 3–7.
6. Ставська Ю. В. Переваги та ризики євроінтеграції для АПК України / Ю. В. Ставська, І. А. Дмитренко // Збірник наукових праць ВНАУ, Вінниця. – 2013. – № 3 (80). – С. 256–264.
7. Офіційний сайт Українська правда. Год свободной торговли Украины с ЕС: экспорт в Евросоюз вырос на 3,7 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/HR4M3j>
8. Офіційний сайт DW У 2016 році Україна значно погіршила результати зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/a-37548752>
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Залізнюк В. П. Формування ефективної маркетингової стратегії експортної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції дис. канд. екон. наук: 08.00.04 // Державний економіко-технологічний університет транспорту. – К., 2016. – 256 с.
11. Malchik M. Modeling of the marketing business-processes under the industrial enterprise's competitiveness reflexive control / Prawneispoleczneproblemysamorząduterytorialnego / pod redakcją Sylwii Gwoździewicz Beaty Mydłowskiej. – Warszawa, 2015. – P. 219–227.

References:

1. Vaschuk, T. R. (2006), "Financing Small and Medium Businesses in the Global Business Entrepreneurship", *Ph.D. dissertation Thesis, Global economy*, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
2. Kendiukhov, O. V. and Zaliznyuk, V. P. (2015), "Possibilities and directions of development of export activity of enterprises in conditions of integration of Ukraine into the European economic space", *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryemstva*, [Online], vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_2_18 (Accessed 30 April 2017)
3. Conclusions of the European Council on Ukraine (21/03/2014), available at: <https://goo.gl/dpUDTP> (Accessed 27 April 2017).
4. Meheda, N. G. and Vovk, S. (2014), "Financial component of economic security", *Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky* [Online], vol. 8, available at: <https://goo.gl/vofJKG> (Accessed 24 April 2017).
5. Flisak, K. A. (2011), "Regulatory and stimulating means of realization of Ukraine's integration aspirations in the field of foreign trade", *Ekonomichnyi Chasopys-XXI*, vol. 5–6, pp. 3–7.
6. Stavskaya, U. V. and Dmitrenko, U. V. (2013), "Benefits and risks of European integration for the agroindustrial complex of Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prac VNAU*, vol. 3 (80), pp. 256–264.
7. Official site of Ukrainian Truth (2017) "Year of free trade of Ukraine with the EU: exports to the European Union grew by 3.7%", available at: <https://goo.gl/HR4M3j> (Accessed 29 April 2017).
8. Official website of DW (2017) "In 2016, Ukraine significantly worsened the results of foreign trade", available at: <http://www.dw.com/uk/a-37548752> (Accessed 24 April 2017).
9. Official site of the State Statistics Committee of Ukraine " ", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 7 April 2017).
10. Zaliznyuk, V. P. (2015), "Formation of effective marketing strategy of export activity of the enterprise in the conditions of Euro integration" *Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and management of enterprises*, State Economic and Technological University of Transport, Kyiv, Ukraine.
11. Malchik, M. (2015), "Modeling of the marketing business-processes under the industrial enterprise's competitiveness reflexive control", *Prawneispoleczneproblemysamorząduterytorialnego*, Warszawa, Poland.